

**DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
THE WITELON STATE UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
IN LEGNICA**

**YOUTH POLICY:
PROBLEMS AND PROSPECTS**

NUMBER 9

**Drohobych – Legnica
2019**

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ДЕРЖАВНА ВИЩА ПРОФЕСІЙНА ШКОЛА ІМЕНІ ВІТЕЛОНА
У ЛЕГНИЦІ

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ВИПУСК 9

*Дрогобич – Легниця
2019*

УДК 316.346.32-053.6+159.992.8(082)
М-754

Редакційна колегія:

проф. Світлана Щудло, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (відповідальний редактор);
доц. Оксана Зелена, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка;
докт. Беата Скварек, Вища професійна школа імені Вітелона в Легниці.

Молодіжна політика : проблеми та перспективи: збірник наукових праць / Ред. С. Щудло. – Дрогобич – Лєниця: «Трек ЛТД», 2019. – Вип. 9. – 204 с.

Youth policy : problems and prospects: / Red. S. Shchudlo,. – Drohobych – Legnica: «Trek LTD», 2019. – Nr 9. – 204 s.

Пропонована праця є спільним українсько-польським науковим проектом. Збірник наукових праць «Молодіжна політика: проблеми та перспективи» (випуск 9), сформований на матеріалах виступів учасників II Міжнародної наукової конференції «Суспільно-правові аспекти виховання у XXI столітті. Загрози, сподівання, виклики» (28 – 29 жовтня 2019 р., Дрогобич). Тематика збірника має міждисциплінарний характер, охоплює широке коло питань, які згруповано у два розділи – «Освіта як простір соціалізації та безпеки» та «Виховання молоді в дусі справедливості, верховенства права та миру».

Збірник адресований управлінцям, науковцям, молоді.

ISBN I 978-617-7263-75-2

Рецензенти:

Проф. Яна Зоська, доктор соціологічних наук, Класичний приватний університет;

Проф. Надія Скотна, доктор філософських наук, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол №9 від 19. 09. 2019 року).

Адреса редакційної колегії:

82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Івана Франка 36, каб. 7, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, кафедра правознавства, соціології та політології. Тел.(03-244)-3-81-44, e-mail:kpspddpu@gmail.com.

© ДДПУ, 2019

© Автори статей

ЗМІСТ

1. ОСВІТА ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА БЕЗПЕКИ

<i>Світлана Шудло, Оксана Заболотна, Штепана Медіна.</i> Мова як чинник самореалізації молоді у мультилінгвальному просторі.....	10
<i>Beata Trzop, Dorota Szaban.</i> Jak żyć w antropocenie? Młodzi Polacy wobec zmian klimatycznych. Przypadek młodzieży z województwa lubuskiego.....	20
<i>Adam Bobryk,</i> Ukrainian Students in Poland. Multicultural experience.....	31
<i>Beata Skwarek, Maria Borczykowska-Rzerka.</i> O potrzebie prowadzenia badań nad otwartością interpersonalną jako korelatem poczucia samotności u adolescentów – rozważania teoretyczno-empiryczne.....	43
<i>Оксана Зелена.</i> Роль освіти у формуванні громадянських якостей молоді.....	56
<i>Andrzej Sędek,</i> Przejawy antyspołecznych zaburzeń osobowości młodzieży. Trudności diagnostyczno – terapeutyczne. Głos w dyskusji.....	65
<i>Богдана Гвоздецька, Наталя Ніжон.</i> Еміграційні настрої української молоді.....	74
<i>Олена Гаврилишена.</i> Освітня політика Фінляндії у забезпеченні підручниками та іншими навчальними матеріалами шкіл.....	80
<i>Микола Коломієць, Інна Коренева.</i> Завдання виховання школярів у контексті реалізації стратегії сталого розвитку України.....	95
<i>Elżbieta Wiącek-Kluska.</i> Wpływ wybranych czynników na bezpieczeństwo zdrowotne uczniów na przykładzie Szkoły Podstawowej w Miłkowicach.....	99
<i>Beata Skwarek, Monika Ilnicka.</i> Wybrane aspekty działalności organizacji pozarządowych na przykładzie Stowarzyszenia MONAR w Legnicy.....	114
<i>Ярослав Комарницький.</i> Формування національної свідомості молоді у діяльності «Просвіти» в Дрогобичі: історичний досвід міжвоєнного періоду.....	135

2. ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ДУСІ СПРАВЕДЛИВОСТІ, ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА МИРУ

<i>Наталія Крестовська, Олександра Пращь.</i>	
Протидія домашньому насильству як спосіб захисту прав дитини.....	143
<i>Katarzyna Sepowicz-Buczek, Jerzy Buczek.</i>	
Przestępczość wśród nieletniej młodzieży.....	156
<i>Joanna Ważniewska.</i>	
Współczesne procesy migracyjne w kontekście poczucia bezpieczeństwa młodzieży.....	167
<i>Наталія Кантор.</i>	
Європейський вектор розвитку правової культури сучасного українського суспільства.....	175
<i>Андрій Хемич.</i>	
Режим законності як передумова формування правосвідомості суспільства.....	183
<i>Аїдія Шиміш, Стеяна Курпій.</i>	
Концепція громадянської освіти і виховання в Україні: правове підґрунтя та зміст.....	189
<i>Світлана Щудло, Грина Мірчук.</i>	
Європейські стандарти профілактичних програм ризикованої поведінки молоді.....	195

Лідія Тиміш,
кандидат історичних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Тетяна Купрій,
кандидат історичних наук, доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка

КОНЦЕПЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ І ЗМІСТ

У статті розкривається питання змісту й правових підстав громадянської освіти і виховання в Україні. З'ясовується проблема формування громадянської компетентності, громадянських якостей, громадянської освіти й виховання дітей і молоді у нашій країні. Вказано про наявність традиційних форм і методів формування громадянськості дітей та молоді, які склалися в процесі історичного розвитку системи освіти в Україні, а також проблеми та суперечності, які супроводжують процес громадянської освіти й виховання.

***Ключові слова:** громадянська компетентність, громадянська освіта, громадянська культура, громадянськість.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Від часу проголошення незалежності України вітчизняна освіта зіштовхнулася з низкою викликів і труднощів, пов'язаних зі спробою подолання вибудованих радянською школою постулатів навчання і виховання людини, позбавленої, по-суті національності і громадянської ініціативи. Сучасні реалії державного поступу України у політико-економічному і культурному просторі Європи диктують пошуки інших шляхів розвитку української школи. Новим вирішенням виховання шкільної і студентської молоді є формування у них громадянської компетентності, які сприятимуть оптимальній адаптації (особистісній, психологічній, творчій, професійній, національно зорієнтованій) людини-громадянина в умовах трансформаційного суспільства. Однак освіта в Україні має багато пережитків минулого. Це передусім стосується її зорієнтованості на перенасичення учнів теоретичними знаннями, позбавленими практичного підґрунтя. Крім того, сама концепція освіти незалежної України довгий час не могла реалізовуватися у реаліях сучасної школи й виховувати людину патріота, громадянина, творчу особистість, лідера.

Стан наукового опрацювання проблеми.

Громадянське виховання, зміст якого полягає у формуванні громадянської компетентності учня є актуальною проблемою, яка має своє відображення у численних наукових розвідках в Україні і за рубежом. Досвід зарубіжної освіти є цікавим особливо зараз не тільки своєю теоретичною базою але і практичними результатами. Для нас важливо було також

звернутися до надбань педагогіки для кращого розуміння поняття «громадянськості» в освітньо-виховному процесі. Тому досліджувана нами проблема є різноплановою і масштабною. Нею займалися О.Вишневський [1],[2],[3], І.Бех [4], С.Рябов [5], Р. Голлоб, Е.Хаддлестон, П.Крапф [6], І. Іванюк, О.Овчарук, А.Терещенко [7] та інші.

Метою статті є розкриття питання змісту й правових підстав громадянської освіти і виховання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема виховання української молоді у дусі патріотизму і відданості громадянським ідеалам постала перед вітчизняною освітою одночасно з проголошенням незалежності України. Вказана освітньо-виховна вимога часу й одночасно національно-державна програма розвитку молодого покоління українських громадян була суголосною з європейськими освітніми принципами, зафіксованими у «Декларації і програмі виховання громадян у дусі свободи і демократії, виховання, заснованого на усвідомленні людиною своїх прав і обов'язків», яку було прийнято 6–7 травня 1999 року в Будапешті на сесії Комітету Міністрів Ради Європи». Майже десятиліття по тому, 11 травня 2010 року Комітетом Міністрів Ради Європи було прийнято Хартію Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. У документі сказано, що «освіта для демократичного громадянства» означає освіту, професійну підготовку, підвищення рівня обізнаності, інформацію, практики і діяльність, спрямовані на передачу знань, розвиток навичок і розуміння й формування їхнього ставлення і поведінки, що дозволять тим, хто навчається, ширше використовувати демократичні права й обов'язки в суспільстві та захищати їх, цінувати різноманітність і відігравати активну роль у демократичному житті з метою підтримки й захисту демократії і верховенства права»[8].

На державному рівні у вітчизняній освітній сфері реалізовувалися завдання, керовані Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття», 1993 р.). Метою програми було «визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки і на перспективу ХХІ століття», її зміст полягав у пріоритетному національному вихованні українських дітей та молоді: «...створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [9].

Однак у теоретичній площині, у тому числі й у законодавчому полі, поняття громадянськості й національного патріотизму не мали чіткої дефініції. У вітчизняній педагогіці питання громадянського і національного виховання розглядалося одночасно, й часто уподібнювалися. Зокрема, відомий педагог Григорій Ващенко особливу роль відводив національному вихованню української молоді, яке, як писав учений, «полягає у прищепленні любові до свого народу й своєї країни». «Служити Богові та Батьківщині» – саме такі були завдання педагогіки Г.Ващенко [10]. На думку ученого,

пріоритетними завданнями освіти є виховання у душі патріотизму і любові до своєї нації. Проте потрібно також дослухатися до потреб інших, оскільки держава повинна враховувати «прагнення національних меншин, вирішуючи будь-яку важливу проблему». [10, 164-177] Як бачимо педагогічні ідеали Г. Ващенка побудовані на принципах захисту демократичних прав людини і народу в цілому. Не вживаючи поняття «громадянське виховання», Г. Ващенко його пов'язував з національним. [10, 177].

Цікавим є досвід дослідження співвідношення громадянського виховання з національним зведеного дрогобицького ученого-педагога Омеляна Вишневецького. Вивчаючи зміст і завдання виховання, науковець пропонував розмежовувати національний і громадянський аспекти. Перший з них зорієнтований виховувати «любов і пошану до національних цінностей, таких як державна незалежність, українська ідея, культура та ін. Громадянський напрямок виховання молоді покликаний розвивати у молоді систему вартостей громадянського суспільства, які означають культуру соціальних і політичних стосунків, свободу та ін.» [1]. О.Вишневецький вказував на «помилковість ототожнення патріотичного виховання з громадянським, яке орієнтується передусім на національну ідею, а не на демократичні цінності» [2, 6]. Поняття «громадянського виховання», на думку ученого, є близьким до «цивільного виховання» [2, 6-7].

Сучасний український учений І. Бех пояснює, що термін «громадянськість» слід розуміти як «відповідальне ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави, яке вона постійно демонструє, долаючи власні Его-потяги та узгоджуючи індивідуальну поведінку зі спільним благом» [4, 8]. Внутрішнім стержнем у вихованні особистості у громадянському душі є такі цінності, як громадянська солідарність, громадянська злагода, громадянська толерантність і справедливість, громадянська цілеспрямованість й ініціативність, почуття власної гідності. Вчений пояснює, що громадянське виховання покликане формувати у дітей та молоді активну громадянсько-державницьку позицію, засновану на традиційних культурних цінностях українського суспільства; розвивати «культуру міжнаціонального спілкування, виховувати повагу до національної гідності людей, їхніх почуттів та релігійних переконань. Змістом громадянського виховання є розвиток правової і політичної культури дітей та молоді, їхньої здатності до самоорганізації, самоуправління, суспільно корисної діяльності. Громадянське виховання повинно сприяти у виробленні «моральних настанов молодого покоління, що протистоять ідеології екстремізму, націоналізму, корупції» [4, 11].

Потреба орієнтації освітніх програм у громадянському руслі була підтверджена Постановою Президії Академії педагогічних наук України від 19 квітня 2000 року (протокол № 1-7/4-49), у якій йшлося про концепцію громадянської освіти й виховання особистості в умовах розвитку української державності. Автори вказаної концепції зазначали, що «громадянська освіта – це навчання людей того, як жити за умов сучасної держави, як дотримуватись

її законів, але водночас і не дозволяти владі порушувати їхні права, домагатися від неї здійснення їхніх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства» [11, 7-13]. У праці розроблено методологічну основу концепції, визначено основні поняття, такі, як «громадянство», «громадянське суспільство», «громадянська культура», «громадянське виховання», «громадянська освіта», що є необхідною передумовою практичної реалізації громадянської освіти в Україні. Важливо те, що автори концепції поняття громадянства не ототожнюють з відомими тезами радянських часів про громадянський обов'язок на благо Батьківщини, у якому не було місця для окремої особистості. Громадянська освіта орієнтована на сприйняття особистості, як важливого учасника суспільного життя, її цінності у соціумі, здатність до розвитку й активного співжиття, передусім для власного блага. Зокрема, про громадянське виховання сказано, що це «процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними» [11, 7-13].

3 жовтня 2018 року Кабінет міністрів України ухвалив Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні. У якій говориться про важливість громадянської освіти в Україні, яка є необхідною умовою реалізації українськими громадянами своїх прав в умовах демократії, відповідального ставлення ними до власних обов'язків, активної участі у суспільно-політичних процесах тощо [12]. Для нашої держави громадянська освіченість є умовою розвитку демократії, побудови правової держави й світового, насамперед Європейського співробітництва. Згідно Рекомендацій Європейського парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя», від 18 грудня 2006 року, соціальні і громадянські навички є компетенції, які є необхідними для громадян для особистої реалізації і розвитку, активного громадянського життя, успішного працевлаштування [13].

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні акцентовано, що правові основи громадянської освіти в Україні закладені Конституцією України 1996 року, Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року. 25 серпня 2015 року Указом Президента України було затверджено «Національну стратегію у сфері прав людини», 26 лютого 2016 року – «Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 рр.», 13 жовтня 2015 року – «Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 рр.». Ці та інші документи склали правову основу укладення вищезгаданої Концепції. Її автори також покликаються на низку інших важливих документів, які є правовою базою втілення громадянських принципів освіти і виховання в Україні. Оскільки наша держава є багатоетнічною, громадянське виховання покликане сприяти соборності України. 21 березня 2018 року КМУ затвердив

«План заходів щодо зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та підтримки ініціатив громадськості у зазначеній сфері» [14].

Висновки. Державотворчі процеси в Україні неможливі без опертя на освітні програми, скеровані на виховання патріотизму та поваги до громадянських і демократичних цінностей молодого покоління наших співвітчизників. Європейська орієнтація, міжнародне співробітництво теж визначають напрямок освітньо-виховного процесу в Україні [15]. У Європі зацікавлення громадянськими цінностями зумовлені пасивністю громадян у прийнятті владних рішень, багатокультурному середовищі Європейського союзу, проявами нетолерантності та інше. В нашій країні політичне ангажування громадян, нехтування правами людини теж призводить до негативних наслідків. Тому саме зараз необхідне законодавче підкріплення громадянської освіти, що є поштовхом для розвитку демократичних цінностей, консолідації української нації і зміцнення української держави.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Громадянське виховання: благо чи небезпека? *Освіта*. 2000. 4 жовтня. С. 3 ; 11 жовтня. С. 4-5.
2. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина: національне і громадянське у сучасному українському вихованні. *Освіта*. 2002. 6-13 лютого. С. 6-7.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. і доп. К. : Знання, 2008. 566 с.
4. Бех І. Д. Патріотичне і громадянське виховання: пункт зіткнення та лінії розмежування. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України*. Вип. 20. Кн. 1. Київ, 2016. 360 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/707660/7/збірник%20книга1.pdf>
5. Рябов С. Г. Особливості громадянської освіти у формуванні політичної культури перехідного суспільства *Наукові записки НаУКМА*. 2004. Т. 31: Політичні науки. URL: <http://ckmair.ukma.cdu.ua/handle/123456789/8120>
6. Освіта для демократичного громадянства : посіб. для підготов. вчителів з питань освіти для демократ. громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) [Р. Голлоб, Е. Хаддлестон, П. Кралф та ін.] ; пер. з англ. та адапт. Л. М. Ващенко ; за ред. Е. Хаддлестона ; заг. ред. укр. версії : Н. Г. Протасова. К. : НАДУ, 2009. 92 с. URL: <http://osvita.khpg.org/files/docs/1366804266.pdf>
7. Сучасний стан громадянської освіти в Україні. Аналітичний звіт. | Іванюк І.В., Овчарук О.В., Терещенко А.Б.]. Київ, 2013. 104 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/844/1/civic_education.pdf
8. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b9361>
9. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття», 1993 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п/conv>

10.Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків : Т. 1. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.

11.Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : Постанова Президії Акад. пед. наук України від 19 квіт. 2000 р. ; протокол № 1-7/4-49 *Шлях освіти*. 2000. № 3. С. 7-13.

12.Концепції розвитку громадянської освіти в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p?lang=ru#n10>

13.Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_975

14.Концепції розвитку громадянської освіти в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р . URL: Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-p?lang=ru#n10>

15.Кравченко Т.В. Громадянське виховання у працях українських та британських учених. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/kravchenko_gromadianske.pdf

CONCEPT OF CIVIL EDUCATION IN UKRAINE: LEGAL BASIS AND CONTENT

The article deals with the content and legal grounds of civic education and upbringing in Ukraine. The problem of formation of civic competence, civic qualities, civic education and upbringing of children and youth in our country is clarified. The influence of international cooperation and European orientation on the choice of directions of formation of citizenship of children and youth is emphasized in our country, and the necessity of legislative support of civic education for development of democratic values and consolidation of society in Ukraine is emphasized.

Keywords: *civic competence, civic education, civic culture, citizenship*

Збірник наукових праць

**МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Випуск 9

**YOUTH POLICY:
PROBLEMS AND PROSPECTS**

Number 9

Макетування та комп'ютерна верстка
Оксана Зелена

Дизайн обкладинки
Іван Гамаль

Здано до набору 19.09.2019 рр.
Підписано до друку 01.10.2019 рр.
Формат 60x x 84/8. Папір офсетний.
Гарнітура . Times. Наклад 100 прим.
Ум. друк. арк. 14,0
Друк ТзОВ «Трек ЛТД». Зам. № 63
М. Дрогобич, вул.. Д Д. Галицького, 1
Тел. (244) 1-08-90. drukstv@gmail.com